

УДК 373.2.015.31:172.15:173.7(477)

БАТЬКІВСЬКЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Ірина Негрій

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького***Анотація:**

У статті розглянуто батьківське виховання як один з чинників формування української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку. Особливу увагу автором приділено особливостям родинного впливу в середовищі української діаспори за кордоном. У дослідженні схарактеризовано сім'ю як ключове середовище передачі культурних цінностей, традицій, мови та історичної пам'яті, що сприяє вихованню патріотизму та формуванню національної свідомості. Наголошено на важливості батьківського виховання на законодавчому рівні, зокрема на нормативно-правових засадах, що регламентують національно-патріотичне виховання дітей. Автором статті проаналізовано методи і форми батьківського впливу, які допомагають дітям старшого дошкільного віку усвідомити свою приналежність до українського народу в різних соціокультурних контекстах. Підкреслено значення співпраці сім'ї з освітніми закладами для ефективного національно-патріотичного виховання. Автором надано методичні рекомендації батькам або особам, що їх замінюють щодо формування у дітей старшого дошкільного віку української національної ідентичності. Визначено актуальність компетентного батьківського підходу в умовах глобалізації та мультикультуралізму, а також наголошено на необхідності подальших досліджень для вдосконалення засобів формування національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова:

старший дошкільний вік; національно-патріотичне виховання; українська національна ідентичність; діаспора; українська мова; національне виховання; дитяча література; патріотична вихованість; батьківське виховання; патріотизм; українська культура; заклад дошкільної освіти.

Resume:

Nehrii Iryna. The role of parental upbringing in shaping Ukrainian national identity in older preschool children.

The article examines parental upbringing as one of the key factors in shaping Ukrainian national identity among older preschool children. Special attention is given to the specific features of family influence within Ukrainian diaspora communities abroad. The study views the family as a crucial environment for transmitting cultural values, traditions, language, and historical memory, all of which contribute to fostering patriotism and developing national consciousness.

The importance of parental upbringing at the legislative level is emphasized, particularly the normative and legal foundations that regulate national-patriotic education of children. The author analyzes the methods and forms of parental influence that help older preschool children become aware of their belonging to the Ukrainian nation in various socio-cultural contexts.

The significance of cooperation between families and educational institutions is highlighted as essential for effective national-patriotic education. The author also provides methodological recommendations for parents and guardians on shaping Ukrainian national identity in older preschool children.

The relevance of a competent parental approach is defined in the context of globalization and multiculturalism, and the need for further research to improve the tools for forming national identity in preschool-aged children is underscored.

Key words:

senior preschool age; national and patriotic education; Ukrainian national identity; diaspora; Ukrainian language; national education; children's literature; patriotic upbringing; parental upbringing; patriotism; Ukrainian culture; preschool educational institution.

Постановка проблеми. Українське суспільство сьогодні переживає складний період трансформацій, зумовлений військовою російською агресією, посиленням інформаційного впливу і глобалізаційними процесами. У таких умовах гостро постає потреба у формуванні та утвердженні української національної ідентичності – ключового чинника збереження культурної самобутності, національної єдності та державності. Українська національна ідентичність розуміється як усвідомлення особистістю своєї належності до української нації, мови, культури, традицій та цінностей (*«Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної...»* 2022).

Важливим етапом у формуванні української національної ідентичності є старший дошкільний вік (5-6 (7/8) років), коли дитина активно засвоює соціальні норми, розвиває почуття патріотизму і починає усвідомлювати себе частиною національної спільноти.

Відтак одним із провідних суб'єктів формування української національної ідентичності є сім'я, а особливо батьки або особи,

які їх замінюють і через повсякденне спілкування, підтримку мови і традицій, передачу культурних цінностей і національної символіки формують у дитини основи патріотизму.

Згідно Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022) до ключових принципів державної політики належить формування національної свідомості у дітей та молоді. Закон визначає три складові цієї політики – національно-патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання та громадянська освіта (*«Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної...»*, 2022).

Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» (2025), здобуття дитиною освіти у закладі дошкільної освіти не звільняє батьків або осіб, які їх замінюють від обов'язку виховувати, розвивати і навчати дитину. Крім того, батьки зобов'язані взаємодіяти з педагогічними працівниками на засадах педагогіки партнерства та сприяти досягненню дитиною результатів, передбачених освітньою програмою (*«Про дошкільну освіту»*, 2025).

Обов'язок батьків або інших законних представників щодо виховання дитини дошкільного віку тісно пов'язаний із положеннями Базового компоненту дошкільної освіти (БКДО, 2021) – державного стандарту, що визначає цілі, зміст і напрями розвитку дитини дошкільного віку. Згідно БКДО, одним з ключових освітніх напрямів є «Дитина в соціумі», який ґрунтується на ідеях патріотичного та громадянського виховання. Зазначений напрям передбачає формування в дітей дошкільного віку соціально-громадянської компетентності: усвідомлення себе членом родини, громади, нації; розуміння моральних норм і правил співжиття; повагу до інших; почуття причетності до життя суспільства (БКДО, 2021).

Відтак, родинне виховання, згідно з вимогами чинного законодавства та державного стандарту дошкільної освіти, має сприяти закладенню основ української національної ідентичності, що є невід'ємною складовою загального виховного процесу, особливо в старшому дошкільному віці, коли активно формується світогляд і морально-ціннісні орієнтири дитини.

Водночас, сучасні суспільні виклики – домінування масової іншомовної культури, зростаючий інформаційний тиск, а також вимушене переміщення значної кількості українських дітей за кордон – ставлять під загрозу процес формування української національної ідентичності. Діти старшого дошкільного віку, які опиняються в іншомовному культурному середовищі, нерідко втрачають зв'язок із національними традиціями, мовою та культурою, що ускладнює їхнє самоусвідомлення як представників українського народу.

Отже проблема формування української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку з урахуванням ролі батьківського виховання набуває особливої актуальності. Розв'язання описаної проблеми потребує системної взаємодії сім'ї, закладів дошкільної освіти та держави з метою збереження національної свідомості й культурної ідентичності підростаючого покоління в умовах глобалізаційних і воєнних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять ідеї науковців щодо формування української національної ідентичності у дітей дошкільного віку в контексті батьківського (родинного) та національно-патріотичного виховання. Надамо ключові наукові підходи з даної проблематики:

- партнерство закладів освіти і батьків у формуванні основ української національної ідентичності (Л. Канішевська, К. Журба

(К. Журба «Виховання патріотизму...»), З. Владовська);

- формування української національної ідентичності у дітей дошкільного віку (І. Бех (Бех І. «Виховання особистості»), Н. Гавриш, В. Ляпунова О. Косенчук, Д. Олійник, О. Рейпольська, Т. Піроженко, О. Харченко);
- теорія патріотичного виховання в дошкільному віці (О. Духнович, С. Русова, Е. Байдина, В. Кичма, Ю. Калічак, А. Солонська (Солонська А. «Основні підходи до патріотичного виховання...») О. Стаєнна, В. Сухомлинський, Я. Чепіга, С. Жейнова (Жейнова С., Солонська А. *Патріотична вихованість дітей...*));
- батьківське виховання в аспектах українських національних традицій (Л. Йовенко, І. Терешко, Р. Михайлишин, М. Бикова, Н. Гаврилук, В. Горленко, Г. Довженко, М. Зубрицький, О. Левицький, М. Стельмахович, Р. Чмелик).

Перш ніж розглядати батьківське виховання як чинник формування української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку, доцільно окреслити сутність самого поняття «українська національна ідентичність».

У широкому розумінні українська національна ідентичність – це усвідомлення особистістю своєї належності до української нації, мови, культури, історії, традицій і системи цінностей, що виявляється у почутті гордості, патріотизмі, відповідальності за долю своєї країни («Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної...», 2022).

Як зазначає науковець М. Степко, національна ідентичність – це важливий елемент культурної пам'яті та символічного спадку, що забезпечує тяглість і неперервність національного буття (М. Степко «Українська ідентичність: феномен і засади формування»).

Відомий український педагог І. Бех наголошує, що формування національної ідентичності є результатом виховання дитини у дусі громадянськості, національної гідності та моральної відповідальності перед суспільством (І. Бех «Виховання особистості»).

Нам імпонує думка О. Рейпольської, яка розглядає національну ідентичність як одну зі складових загальної ідентичності людини, яка забезпечує зв'язок між людьми, об'єднаними спільною мовою, культурою та історією, та акцентує, що вона розвивається на основі усвідомлення етнічної приналежності (О. Рейпольська «Виховання української національної ідентичності у дітей дошкільного віку»).

Проаналізувавши сказане вище, зазначимо, що у межах цього дослідження українська національна ідентичність буде розглядатися як усвідомлене та емоційно підкріплене почуття належності до української нації, що охоплює засвоєння рідної мови, культури, історичної пам'яті, національних традицій і системи цінностей.

Формулювання цілей статті. Метою статті є комплексне осмислення ролі батьківського виховання як чинника розвитку української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку. Для досягнення цієї мети передбачено реалізацію таких завдань: охарактеризувати роль батьківського виховання у формуванні української національної ідентичності; проаналізувати особливості національно-патріотичного виховання українських дітей у діаспорі, зокрема в умовах збереження мовної, культурної та ідентифікаційної належності до українського народу в іншомовному та іншокультурному середовищі; надати рекомендації для батьків/опікунів щодо формування української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сім'я є природним і потужним осередком формування національно-патріотичної свідомості та почуттів дитини завдяки близьким емоційним зв'язкам між її членами, довірливому спілкуванню та щоденному спільному досвіду. Починаючи з раннього віку, дитина засвоює у родинному середовищі перші уявлення про Батьківщину, рідну мову, традиції та героїчне минуле, а батьки/опікуни й старші родичі виступають носіями національних цінностей і прикладом для наслідування. Внутрішньородинне спілкування забезпечує не лише передачу інформації, а й формує емоційно забарвлену, особистісно значущу ідентифікацію з українською нацією.

Варто зазначити, що на думку О. Карпенко та Я. Возняк, саме сім'я має значний потенціал впливу на формування свідомості, емоційної сфери та почуттів від народження дитини. Цей вплив зумовлений соціальною відповідальністю батьків/опікунів, спільністю прагнень і інтересів, єдністю родини перед викликами, взаємодопомогою, повагою між членами сім'ї, а також глибокими й щирими почуттями подружньої та батьківської любові (Я. Возняк, О. Карпенко *«Роль сім'ї у національно-патріотичному вихованні дитини дошкільного віку»*).

Проте саме у старшому дошкільному віці (5-6 (7/8) років) ці уявлення набувають нової якості – дитина починає активніше усвідомлювати себе як

окрему особистість, розширює межі соціального сприйняття, формує перші чіткі уявлення про свою приналежність до певної спільноти, зокрема – до української нації. У старший дошкільний період особливо важливим стає цілеспрямований виховний вплив батьків або осіб, що їх замінюють, адже саме в родині дитина не просто знайомиться з культурою, мовою і традиціями свого народу, а вже починає осмислювати їх, емоційно сприймати та ідентифікувати себе з ними.

У контексті формування української національної ідентичності у старшому дошкільному віці патріотична вихованість виступає одним із ключових результатів цілеспрямованого батьківського впливу. Як зазначають науковці С. Жейнова та А. Солонська, патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку є інтегральною динамічною особистісною характеристикою, яка виявляється у почутті любові до Батьківщини, до людей, до рідної землі, у ціннісному ставленні до родини, а також у знаннях про національні символи, державні свята, традиції, історичні події та видатних українців. Патріотична вихованість проявляється через гуманістичні переживання дитини старшого дошкільного віку, що формуються насамперед у родинному середовищі – завдяки щоденному емоційному спілкуванню, моделюванню патріотичних ситуацій, прикладу дорослих та духовній взаємодії поколінь (А. Солонська *«Основні підходи до патріотичного виховання...»*).

На думку О. Канарової, батьківське виховання у контексті розвитку української національної ідентичності у старшому дошкільному віці відіграє важливу роль, оскільки саме в родинному середовищі закладаються перші уявлення дитини про рідну культуру, мову, традиції та моральні цінності. У своїй праці дослідник підкреслює, що родина є первинною ланкою соціалізації, а отже – і формування національної самосвідомості. Науковець розглядає родинне виховання як ціннісний фундамент, який має бути підтриманий і розвинений у закладах дошкільної освіти. Крім того, О. Канарова акцентує увагу на важливості взаємодії між педагогами та батьками у процесі духовно-патріотичного виховання, адже лише за умов узгоджених дій можливо створити цілісне середовище для формування в дітей дошкільного віку відчуття належності до українського народу, поваги до національних символів та усвідомлення власної ідентичності (О. Канарова *«Традиції та інновації як ресурс духовно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку»*).

Батьківське виховання формує у дитини не лише емоційний зв'язок із родом, а й глибше – із нацією. Через повсякденне спілкування рідною

мовою, участь у родинних і народних святах, спільне читання української дитячої літератури, перегляд мультфільмів українською мовою, відвідування культурних подій, батьки/опікуни моделюють у дитини образ українця. Такий досвід стає основою первинної етнічної самоідентифікації.

Важливим елементом є трансляція національних символів (Державного прапора, Державного гімну, Державного герба), а також пояснення їхнього значення у доступній формі. Батьки стають першими провідниками дитини дошкільного віку у світ національних смислів, сприяючи формуванню таких рис, як патріотизм, повага до історії свого народу, гордість за свою країну.

Унікальним чинником, що набуває особливого значення в умовах війни, є героїзація реальних постатей, які уособлюють сучасний український патріотизм. Так, серед героїв, на яких орієнтуються навіть діти старшого дошкільного віку, важливе місце займає Дмитро Коцюбайло (позивний «Да Вінчі») – легендарний командир, символ нескореного духу, мужності й самопожертви заради України. Батьки або особи, які їх замінюють дедалі частіше звертаються до таких образів у поясненні дитині, хто такі захисники України, навіщо вони воюють і чому ми маємо шанувати пам'ять про них. «Да Вінчі» постає як сучасний приклад історичного героя, що наближає абстрактне поняття «захист Батьківщини» до конкретного й зрозумілого дитині рівня через емоційне сприйняття.

Показовим є також зсув у дитячому ігровому середовищі та системі рольових моделей: якщо раніше улюбленими персонажами дітей старшого дошкільного віку були герої західних коміксів – Залізна Людина, Халк чи Бетмен – то сьогодні дедалі частіше діти отримують іграшки або уявляють себе Патроном (відомим псом-сапером), українським воїном, волонтером, медиком або символічними захисниками своєї держави. Така трансформація є прямим результатом зміни виховних орієнтирів у родині, де національно-патріотична ідентичність постає як базова цінність, що формується з старшого дошкільного віку.

Водночас, важливою складовою формування ідентичності в сучасних умовах є також контроль медіаспоживання дитини старшого дошкільного віку. Мультфільми, ігри, YouTube-контент значною мірою формують уявлення про цінності, героїв, мову спілкування. Тому завдання батьків/опікунів – не лише пропонувати українськомовний контент, але й супроводжувати його коментарями, обговоренням змісту, акцентуванням на національно-культурних смислах.

Вищеописаний підхід до національного виховання через приклади реальних героїв сьогодення сприяє формуванню в дітей глибокого емоційного зв'язку з Україною. Це не лише патріотичне виховання, а й виховання особистої гідності, емпатії та активної громадянської позиції з раннього віку.

У низці родин, особливо у східних, південних та прикордонних західних областях, побутує двомовність: українська – формально, у публічному просторі, а російська чи угорська – як мова побутового спілкування. Така мовна ситуація формує у дитини старшого дошкільного віку неузгоджену ідентичність, при якій на рівні свідомості виникає роздвоєння між культурною приналежністю та мовною практикою. У результаті можуть з'являтися відчуття невизначеності, мовна байдужість або навіть поступове відчуження від української культури, особливо за відсутності мовної підтримки в родині.

Суржик як соціолінгвістичне явище також справляє негативний вплив на мовно-культурну ідентичність дитини. У віці 5–6 (7/8) років мова не лише слугує засобом комунікації, а й визначає логіку мислення, впливає на формування морально-ціннісних категорій. Якщо мовна модель родини базується на суржику, дитина засвоює фрагментарну, «розміту» мовну картину світу, що знижує якість засвоєння української літературної норми, послаблює відчуття належності до мовної спільноти.

В умовах таких внутрішніх мовно-культурних суперечностей особливої уваги потребує ситуація, у якій опинилися українські діти за межами країни. Повномасштабна війна спричинила масову хвилю вимушеної міграції, внаслідок якої значна частина українських родин живуть в іншомовному та іншокультурному середовищі. У нових країнах проживання діти дошкільного віку активно включаються у процес соціалізації, адаптуються до іноземної мовної системи, нерідко втрачаючи зв'язок із рідною культурою, мовою та національною ідентичністю.

У цьому контексті особливого значення набуває національно-патріотичне виховання в умовах діаспори, де саме родина часто виступає єдиним джерелом національно-культурного впливу. Батьківське виховання виконує тут не лише традиційну, а й компенсаторну функцію, спрямовану на збереження мовної, культурної та ідентифікаційної спадкоємності. Саме від свідомої позиції батьків залежить, чи відчуватиме дитина свою приналежність до української нації, чи зможе зберегти емоційний і ціннісний зв'язок із Батьківщиною в умовах багатомовного середовища.

Досвід української діаспори в США та Канаді показує, що ефективне патріотичне виховання можливе навіть за межами України. Зокрема, у дошкільних освітніх ініціативах українських громад значна увага приділялася формуванню у дітей національної свідомості, любові до української мови та культури. Так, у «Програмі занять у світличках для дітей» (автор А. Смеречинська) реалізовувалися тематичні заняття, присвячені Україні як рідній, хоч і далекій, Батьківщині. Діти дошкільного віку знайомилися з українськими піснями, казками, забавлянками, обрядами, символікою, що сприяло збереженню культурного коду в новому мовному середовищі (А. Смеречинська *«Програма занять у світличках для дітей»*).

Активна видавнича діяльність діаспори (М. Юркевич, І. Пеленська, А. Смеречинська, Ю. Цегельська) підтримувала процес збереження української національної ідентичності, забезпечуючи родини та освітні осередки книжками, пісенниками, методичними матеріалами, які слугували ефективними інструментами національно-патріотичного виховання. Ідейним підґрунтям цієї діяльності були погляди С. Русової, яка вважала, що національне самоусвідомлення дитини починається з рідної мови, з живої участі у народних традиціях і родинному вихованні. Тому навіть за межами України українські родини й освітні ініціативи діаспори забезпечували умови, за яких формувалася цілісна мовно-культурна ідентичність дитини та зберігалася її належність до української нації (О. Джус *«Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в українській діаспорі: досвід, спроби переосмислення»*).

Живим прикладом успішної реалізації такого підходу є життєвий шлях голлівудської актриси українського походження Віри Фарміги, яка, народившись у США в родині українських емігрантів, змогла зберегти глибокий зв'язок з українською культурою. До шести років вона говорила виключно українською, відвідувала українську католицьку школу в місті Ньюарк, виступала в українському народному ансамблі танцю «Сизокрилі» та була вихованкою української скаутської організації «Пласт». Родина Фарміги дотримувалась релігійних традицій: спочатку належала до греко-католицької церкви, а згодом – до п'ятидесятницької громади. При цьому основним середовищем формування національної свідомості дівчинки залишалося родинне виховання в поєднанні з організованими освітньо-виховними ініціативами української громади. Приклад Віри демонструє, як ефективно може функціонувати інтегроване середовище

формування української ідентичності – родина, школа, мистецтво та «Пласт», навіть у багатокультурному американському контексті (Vera Farmiga. *Instagram*).

Уже в дорослому віці Віра Фарміга не тільки зберегла зв'язок зі своїм українським корінням, але й активно підтримує Україну на міжнародному рівні. Акторка неодноразово виступала на американському телебаченні із закликами до миру в Україні та засудженням російської агресії. Крім того, Віра Фарміга є фронтвумен метал-гурту The Yagas, до складу якого входять її чоловік Рен Хоукі, барабанщик Джейсон Боумен, гітарист Марк Вісконті та басист Майк Девіс. Гурт випустив свій дебютний сингл «The Crying Room» у жовтні 2024 року, а перший альбом «Midnight Minuet» побачив світ 25 квітня 2025 року. У своїй творчості актриса не цурається українського – зокрема, виконує українські пісні, як-от «Ой у лузі червона калина» (The Yagas. *Instagram*).

Особливу увагу привернуло спільне виконання Вірою Фармігою та іншим артистом українського походження – Євгеном Гудзем (Eugene Hütz), фронтменом відомого гурту Gogol Bordello, української народної пісні «Червона рута». Євген народився в Боярці (Київська область) і має українсько-ромське коріння. Його родина емігрувала до США після Чорнобильської катастрофи. Євген Гудзь здобув світову популярність завдяки своєму унікальному стилю – суміші панку, ромських і східноєвропейських мотивів. Разом із Вірою Фармігою він не тільки представив українську музику на міжнародній сцені, але й підкреслив культурну тяглість у новому музичному контексті, об'єднуючи сучасне звучання з національним корінням (The Yagas. *Instagram*. *«Chervona Ruta blossomed on the Bowery»*).

У сучасних умовах, коли українська діаспора активно зростає, важливо створювати нові формати підтримки батьків або осіб, що їх замінюють у формуванні національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку за кордоном. Онлайн-курси, цифрові бібліотеки української дитячої літератури, інтернет-гуртки української мови та культури можуть стати потужними інструментами для родин, що бажають зберегти національну ідентичність своїх дітей.

Як вище згадувалося, одним з осередків формування української національної ідентичності в діаспорі був «Пласт» – скаутська організація, яка об'єднувала українців за кордоном навколо спільних цінностей, традицій та виховних принципів. У межах Пласту діяли і діють досьогодні спеціальні програми для різних вікових категорій, зокрема для дітей старшого

дошкільного віку – курінь «Пташата». Саме тут діти старшого дошкільного віку не лише знайомилися між собою, а й починали усвідомлювати свою культурну належність, вивчати мову, традиції та символіку, засвоювали основи патріотизму в ігровій формі (Пласт. *Пташата*).

Слід зазначити, що батьки також активно долучалися до діяльності Пласту, беручи участь у виховному процесі та підтримуючи розвиток національної свідомості у дітей. Родинне виховання у поєднанні з пластовими ініціативами створювало цілісне середовище для формування української ідентичності. Вищеописаний комплексний підхід дозволяв зберігати культурні цінності навіть у багатомовному середовищі, адже Пласт поєднував родинні традиції, освітні програми та громадську активність української діаспори.

Нам імпонує думка А. Солонської щодо того, що ефективне патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку можливе за умов тісної батьківсько-виховательської взаємодії. Науковець справедливо підкреслює, що формування національної ідентичності дитини дошкільного віку має відбуватись не лише в освітньому середовищі, а й у сімейному колі, яке є першим джерелом цінностей, традицій та культурного досвіду. А. Солонська наголошує на тому, що патріотизм у дошкільному віці не повинен нав'язуватись, а формується через особистий досвід дитини, участь у символічних і культурних діях, сімейних традиціях, спільних святах та ціннісному діалозі з дорослими (А. Солонська *«Основні підходи до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку...»*).

Науковець К. Журба також наголошує на важливості налагодження взаємодії між сім'єю та закладами освіти у процесі патріотичного виховання дітей. На думку дослідника, ефективність виховання дітей у патріотичних мотивах значною мірою залежить від організації спеціальної підготовки дорослих членів родини до виконання виховної функції. Виходячи з вищезазначеного, К. Журба виокремлює такі напрями роботи: педагогічну допомогу в актуалізації та реалізації виховного потенціалу сім'ї; визначення ролі патріотичного виховання в житті родини; аналіз існуючої системи патріотичного виховання в домашньому середовищі; виявлення труднощів у реалізації виховного впливу; подолання кризових явищ у взаєминах між батьками і дітьми; формування культури поведінки у молодших підлітків; застосування педагогічної діагностики в сімейному вихованні; а також підтримку процесів самовиховання і самовдосконалення в родинному

середовищі (К. Журба *«Виховання патріотизму...»*)

На нашу думку, поєднання батьківського виховання з освітньо-виховним процесом у закладі дошкільної освіти є надзвичайно важливим для формування української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку. Взаємодія родини та ЗДО забезпечує послідовність і узгодженість виховного впливу, що дозволяє дитині старшого дошкільного віку краще засвоювати цінності, норми та культурні смисли, які є основою національної ідентичності.

Батьки або особи, що їх замінюють та педагоги-вихователі – це саме ті дорослі, на яких орієнтуються діти дошкільного віку. Їхня громадянська позиція, поведінка, стиль спілкування та ставлення до національних символів, традицій, мови є прикладом для наслідування. Тому важливо, щоб усі учасники виховного процесу діяли злагоджено та передавали дітям дошкільного віку єдину чітку систему цінностей, яка відповідає сучасному українському контексту.

Водночас, вважаємо доцільним, щоб національно-патріотичне виховання дітей не обмежувалось лише традиційними методами – такими як розповіді чи заучування віршів. В умовах цифровізації суспільства важливо, щоб сучасні діти сприймали національну ідентичність як щось живе, близьке, інтегроване у їхнє повсякденне життя. Саме тому доцільно активно використовувати мультимедійні засоби, інтерактивні технології, цифрові ресурси – як вдома, так і в ЗДО.

У сучасних умовах, коли українська ідентичність переживає нові виклики та трансформації, роль батьків/опікунів у формуванні національної ідентичності дітей є надзвичайно важливою. Тому пропонуємо основні рекомендації для батьків та інших законних представників дитини щодо підтримки і розвитку української національної ідентичності у старшого дошкільного віку, які допоможуть створити сприятливе середовище для виховання майбутніх громадян України:

- спілкування українською мовою в родині – регулярне вживання української мови в побуті, під час спільного дозвілля й виховних моментів сприяє закріпленню мовної ідентичності та підсилює відчуття належності до української нації;
- залучення до національних традицій і символіки – ознайомлення дитини старшого дошкільного віку з державними символами України, народною символікою, традиційними обрядами,

- святами та звичаями, пояснюючи їхнє значення і цінність;
- спільне святкування українських свят – організація родинних заходів на честь Різдва, Великодня, Дня Незалежності, Дня козацтва тощо.
 - використання українського мистецтва у вихованні – читання українських казок, віршів, прослуховування народних пісень, перегляд національних мультфільмів й театральних вистав (через мистецтво дитина краще засвоює моральні цінності, естетику та культурні коди українства).
 - створення патріотичного мікросередовища – оформлення вдома куточку з українською символікою, книгами, дитячими виробами на національну тематику;
 - власний приклад батьків – демонстрація активної громадянської позиції, шани до рідної мови, культури, національної історії (діти насамперед переймають те, що бачать щодня в родині);
 - спільна участь у громадських ініціативах – відвідування разом з дітьми культурних подій, тематичних фестивалів, заходів українських громад;
 - співпраця з освітніми та культурними установами – долучення за можливості до програм, які реалізуються закладами дошкільної освіти, школами чи українськими організаціями, підтримка ініціатив, що спрямовані на патріотичне виховання;
 - підтримка самовираження дитини у національному контексті – заохочення дитини до творчості: малювання українських символів, вивчення віршів, участь в тематичних виступах або конкурсах, де вона може проявити свою національну ідентичність.
 - регулярні сімейні бесіди про історію та сьогодення України – розповіді у доступній формі про важливі події, видатних українців, героїв сучасності – такі розмови сприяють формуванню національної гордості та глибшого усвідомлення своєї ідентичності.

Таким чином, батьківське виховання в сучасному українському та діаспорному контекстах набуває багатовимірного характеру: воно включає мовну, культурну, емоційну та громадянську компоненти. Для ефективного формування української національної ідентичності у старшому дошкільному віці необхідно забезпечити поєднання традиційних форм виховання з сучасними підходами,

враховуючи особливості цифрового середовища, медіа, міграційних процесів та викликів воєнного часу.

Висновки. Батьківське виховання виступає одним із найважливіших чинників формування української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку. Саме у сімейному колі дитина отримує перші знання про свою національну культуру, мову, традиції та звичаї, що закладає основи патріотичного світогляду і почуття гордості за свою країну. Родина є тим первинним осередком, де формується усвідомлення належності до українського народу, а також розвиваються основні риси національної свідомості.

Сучасні соціокультурні умови, глобалізація та інтенсивний інформаційний потік ставлять перед батьками виклики у збереженні та передачі національних цінностей. Тому роль батьків у систематичному ознайомленні дітей із культурною спадщиною України, історією, національним мистецтвом, мовою є надзвичайно актуальною. Активне використання батьками українських народних пісень, казок, свят та звичаїв сприяє формуванню позитивного ставлення дітей до своєї ідентичності та виховує повагу до культурних надбань свого народу.

Крім того, важливо, щоб батьки були поінформовані та свідомо підходили до виховного процесу, використовуючи сучасні методики та ресурси для розвитку патріотичних почуттів у дітей. Взаємодія сім'ї з освітніми закладами, спільне відвідування культурних заходів, використання української літератури і мистецтва в побуті – все це підсилює ефективність формування національної ідентичності у дітей дошкільного віку.

Ураховуючи, що старший дошкільний вік є критично важливим періодом для становлення світогляду та ціннісних орієнтирів дитини, зусилля сім'ї мають бути цілеспрямованими і системними. Водночас держава та суспільство повинні підтримувати батьків через освітні програми, методичні рекомендації та культурні ініціативи, що сприяють зміцненню національної ідентичності у підростаючого покоління.

Отже, батьківське виховання є фундаментальним компонентом у процесі розвитку української національної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку, і саме на його базі має будуватися цілісна система патріотичного виховання у майбутньому. Подальші наукові дослідження у цьому напрямі дозволять більш ефективно інтегрувати сімейні та освітні ресурси для виховання свідомого і гордого громадянина України.

Список використаних джерел

- Базовий компонент дошкільної освіти (2021). (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. URL: [HTTPS://SURL.LI/WQLMUZ](https://surl.li/WQLMUZ)
- Бех, І. (2023). *Виховання особистості*. Київ: Либідь. 344 с.
- Возняк, Я., & Карпенко, О. (2023). *Роль сім'ї у національно-патріотичному вихованні дитини дошкільного віку*. URL: <https://surl.li/myrnte>
- Джус, О. (2016). *Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в українській діаспорі: досвід, спроби переосмислення*. URL: <https://surl.li/smzdny>
- Журба, К. Виховання патріотизму молодших підлітків у взаємодії сім'ї та школи у сучасних умовах URL: <https://surl.li/futmq5>
- Закон України «Про дошкільну освіту» (2025) URL: <https://surl.li/plfukab>
- Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
- Канарова, О. Традиції та інновації як ресурс духовно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. URL: <https://surl.li/plwmox>
- Пласт. *Пташата*. URL: <https://plast-cleveland.org/ptashata/>
- Рейпольська, О. (2024). Виховання української національної ідентичності у дітей дошкільного віку. URL: <https://surl.li/ugrnfv>
- Смерчинська, А. (1978). *Програма зайнять у світличках для дітей*. Нью-Йорк. Дітройт. 40 с.
- Солонська, А. (2020). *Основні підходи до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в батьківсько-виховательській взаємодії*. URL: <https://surl.li/ghpluu>
- Степко, М. (2011). *Українська ідентичність: феномен і засади формування*. URL: <https://surl.li/lzosjz>
- Жейнова, С., & Солонська, А. (2022). *Патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку*. URL: <https://salo.li/00a927E>
- The Yagas. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/TheYagas/>
- The Yagas. *Instagram*. Chervona Ruta blossomed on the Bowery. URL: <https://www.instagram.com/p/DM-Z40cxPGi/>
- Vera Farmiga. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/verafarmiga/>

Відомості про автора:

Негрій Ірина Іванівна
ira.negriy@icloud.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2025-35-136-265-272

Матеріал надійшов до редакції 14. 10. 2025 р.
Прийнято до друку 14. 11. 2025 р.

References

- Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity). Nova redaktsiia, 2021. URL: [HTTPS://SURL.LI/WQLMUZ](https://surl.li/WQLMUZ) [in Ukrainian].
- Bekh I. Vychovannia osobystosti. Kyiv: Lybid. 2003. 344 s. [in Ukrainian].
- Vozniak Y., Karpenko O. Rol simi u natsionalno-patriotychnomu vykhovanni dytyny doshkilnoho viku URL: <https://surl.li/myrnte> [in Ukrainian].
- Dzhus O. Natsionalno-patriotychne vykhovannia ditei ta molodi v ukrainskii diaspori: dosvid, sproby pereosmyslennia. URL: <https://surl.li/smzdny> [in Ukrainian].
- Zhurba K. Vychovannia patriotyizmu molodshykh pidlitkiv u vzaiemodii simi ta shkoly u suchasnykh umovakh URL: <https://surl.li/futmq5> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu» (2025) URL: <https://surl.li/plfukab> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti» (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian].
- Kanarova O. Tradytzii ta innovatsii yak resurs dukhovno-patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku. URL: <https://surl.li/plwmox> [in Ukrainian].
- Plast. Ptashata. URL: <https://plast-cleveland.org/ptashata/> [in Ukrainian].
- Reipolska O. Vychovannia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti u ditei doshkilnoho viku. URL: <https://surl.li/ugrnfv> [in Ukrainian].
- Smerechynska A. Prohrama zainiat u svitylychkakh dla ditei. Niu-York. Ditroit, 1978. 40 s. [in Ukrainian].
- Solonska A. Osnovni pidkhody do patriotychnoho vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku v batkivsko-vykhovatel'skii vzaiemodii. URL: <https://surl.li/ghpluu> [in Ukrainian].
- Stepko M. Ukrainska identychnist: fenomen i zasady formuvannia. URL: <https://surl.li/lzosjz> [in Ukrainian].
- Zheinova S., Solonska A. Patriotychna vykhovanist ditei starshoho doshkilnoho viku. URL: <https://salo.li/00a927E> [in Ukrainian].
- The Yagas. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/TheYagas/> [in English].
- The Yagas. *Instagram*. Chervona Ruta blossomed on the Bowery. URL: <https://www.instagram.com/p/DM-Z40cxPGi/> [in English].
- Vera Farmiga. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/verafarmiga/> [in English].

Information about the author:

Nehrii Iryna Ivanivna
ira.negriy@icloud.com
Bogdan Khmelnytsky Melitopol State
Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2025-35-136-265-272

Received at the editorial office 14. 10. 2025.
Accepted for publishing 14. 11. 2025.